

## **Buket Uzuner / Balık İzlerinin Sesi Okuma Grubu Üyelerimizin Değerlendirmeleri**

### **İstanbul Grubu Üyeleri**

#### **Şule Dandik:**

Buket Uzuner in 1993 Yunus Nadi roman ödülü alan kitabı, Balık İzlerinin Sesi benim için keyifli bir kitaptı farklı bir anlatım şekli vardı gerçek yaşamla Hayal alemi arasındaki geçişler güzeldi.

Birleşmiş Milletler tarafından bir programa davet edilen bir grup seçilmiş öğrencinin Aslında bulundukları yerin bir klinik olduğunu ve bu klinikte, üstün seçilmiş bu öğrencileri normalleştirme programı olduğunu öğrenince balık izlerinin sesi isimli ütöpik adaya kaçışı konu etmektedir.

Romanın içeriği birçok farklılıklardan oluşmakta, bilim-kurgu, fantastik, polisiye gibi metaforik anlamlar da vardır, çatışmalar ana konusudur, seçilmişlerin karşısında normal, yalanın karşısında gerçek, yaşlı ve olgunun karşısında genç

Felsefe, heykel, resim, edebiyat konularını barındırıyor.

Kitabın baş kahramanlarından biri Emile Ajar takma isimli Romain Gary.

Kitap neredeyse tamamen o kişiyi anlatmış Ben daha önce *"Onca Yoksulluk Varken"* isimli kitabını okumuştum güzel bir anlatımı vardı.

Balık İzlerinin Sesi kitabının sonu da tamamen Romain Gary'nin gerçek hayatına uygun bitirilmiş. Romain, Gary'nin yaptığı bir sunumda "mış gibi yapmak /muş gibi davranmak" konusu güzeldi. Çoğumuzun yapmak zorunda kaldığı şeyler bunlar. Romanda adı geçen kişilerin çoğu bazı tarihsel kimliklerle özdeşleştirilmiş bu konuda ilgimi çekti. Aynı zamanda kadın erkek kimliğini de aynı yerde barındırıyor mesela Afife Piri, ya da Carmen de Cervantes.

#### **Fatoş Öcal:**

Balık İzlerinin Sesi,1992 yılında yayımlandı postmodern özellikleri de var romanın sanki ama üst kurmaca tekniğiyle de masal gibi. Distopik-ütöpik kurgusu iç içe geçmiş. Yazar, edebiyatın alışılmış dışına çıkmış. Kısa dıyla BİS, Buket Uzuner'in ikinci romanı ve yayınlandıktan bir yıl sonra Yunus Nadi Roman Ödülü kazanmış.

Roman altı bölümden oluşuyor “Başlangıç, Asıl Başlangıç, Gelişme, Asıl Gelişme, Son’a Doğru ve Asıl Son” adlarını taşıyan bu bölümler çok katmanlı.

BİS' in içinde yok yok. Bilim kurgu, fantastik, polisiye, absürtlük...Hatta büyülu gerçeklik öğelerinden dahi söz edilebilir. Çünkü gerçekle hayal yer yer içe geçiyor ve okurun sınırlarını zorluyor azıcık. Ana izleği “oyun” ve “çatışma” üzerine ki, ben bayıldım...

BİS, Birleşmiş Milletler tarafından seksen sekiz ülkeden seksen sekiz özel bursla seçilmiş öğrencinin adı belirtilmeyen bir ülkeye gelmesiyle başlıyor. Tasvir edilen ama adı verilmeyen (gerçi biz öğreniyoruz) kuzey ülkesinin ormanlık bir arazisinde yer alan Fantolt Seçkin Öğrenciler Merkezi' nde bu burslu öğrenciler bir yıl kalmaya programlanmışlardır.

Kendilerini özel hissettikleri ve büyük bir arzuyla katıldıkları programın, hissedişlerini bulacakları bir yer yer olmadığını kısa sürede öğrenirler. Nitekim, davet edildikleri programın sahte olduğunu, Fantolt Seçkin Öğrenciler Merkezi'nin bir klinik olduğunu anlarlar. Yok edilmemek adına kaçmaya çalışırlar. Gitmek istedikleri yer kendilerini gerçekleştirebileceklerini düşündükleri, normal olanların olmadığı Balık İzlerinin Sesi Adasıdır. Biz normal okurlar da- bizden kaçmışlardır gerçi ama biz yine de peşlerindeyiz

### Merih Sütlaş:

Kitabın isminden postmodern bir anlatı olacağını tahmin etmiştim. Çoğunluğun yaşadığı “normallığın” dışında bir özgürlük arayışında olan karakterler başta ilginç geldi. Sanatçı ve bilimadamıyla aynı adı taşıyan seçilmişlere ütöpik bir dünya düşlemiş. Tüm roman boyunca değinilen varolma, toplumsal düzen, eğitim, anne-baba terörü, sanat, aşk-cinsellik (iki ayrı erkeğe aynı anda bağlanma) gibi birçok konuda “sorgulaticı”, yazıldığı dönem düşünüldüğünde “cesur” çözümlemeler olduğunu düşünmekle birlikte, yarattığı hikaye ve kurgu zayıf, seçilmişlerin (ki yazarda aslında dünyada bir şekilde öne çıkmış kahramanları arasından BM gibi kendide bir seçim yapıyor) neden seçtikleri ve birbirleriyle diyalogları güçlü değil, polisiye bir merak uyandırma çabasına rağmen sıkıldığım bölümler oldu. Tam da bu noktada kitabı hep beraber tartışmanın ve yakaladığımız farklı yanları konuşmanın çok zenginleştirici olacağını düşünüyorum

### Cevat Onursal:

Konusu,örgüsü, kahramanları, göndermeleri, kişilik çözümlemeleri, erkek çocuklarını sevgisiyle boğan annelerin neden olduğu travmalarları, çoğunluk -azınlık kavramlarının sorgulamasını, emek sevgi ilişkisini, gelişen teknolojinin "at gözlüklerini" ne kadar yok edebileceğini, birey olmanın bir bedel ödemek olduğunu,ahlâk-din cenderesinde sıkışmanın ödettiği bedelleri, bağnaz ulusalcılığın başımıza ne belalar açtığını, savaş karşıtlığını, çevre sorununu, hep tartışılması gereken "seçkinler-normaller" ,"-miş gibi yaşanmışlıklar"ı irdeleyen, oya gibi işlenmiş bir kitap. Severek okudum.

Romanda geçen, "Yorgun ve iri el çantası ", "aceleci gamzesi ", "Masmavi bir telaş", "Sesinde alaycı bir baharat kokusu" , "Yorumları da öyleydi; iyi pişirilmiş kahve gibi", "Buz renkli sesine döndü çabucak ", "Ne güzel kokuyordu aşk " , "genç bir kahkaha" gibi nitelemelerin tadı hala damağımda...

### Ayşen Mert:

Ütopyo olarak başlayan, distopyaya dönüşen, ütopya ile son bulan bir kitap, fantastistik, sürreal öğeler, metaforlar da konunun süsü, yazarın ikinci romanı, seneye de bakınca çok iyi kotarılmış görünüyor, o yıllarda bu kitabı okur mu idi ? okumaya niyet eder ama sıkıldım, konuya dahil olan o zamanlar kesin bilmediğim bir çok entellektüel öge var, bir de karakter olarak çok da ayağı yere basan biri olduğumdan, " bu nedir yahu " diye darlanma olasığım yüksek olurdu. Postmodern kitap bana okumaya başlayınca Nazlı Eray'ı hatırlattı, sonra evde "*Ayın En Çıplak Günü*" diye yazarın bir öykü kitabını bulup, bir solukta okudum, çok sıkı öyküler var içinde 85 ile 88 yılları arasındaki öykülerini basmış ve bendeki sarı sayfalı yedinci baskı, sıraya göre peşine *Kumral ada Mavi Tuna* geliyor, arkasından BİS arkasından *İki Yeşil Su Samuru, Gelibolu, İstanbullular...* bendeki kütüphane sırası bu.

Son kitap ilkinde göre çok zayıf, gelibolu biraz ticari, iki yeşil su samuru çok kalın ve çok detaylı, sıkıldığımı hatırlıyorum, yazara bir çizgi çizemiyorum, hatta çan eğrisi gözümde canlanıyor, yine de bu zamanda o zamanki kitabı severek okudum, yer yer sıkıldım sonunu merak ettim. AfifePiri iki ismin genetik kodlarından faydalanmış seçilmiş kişi, diğer seçilenler de öyle, çift isimler güçlere güç katmak için ola bilir mi? Çatışma kitabın omurgası, ilk sayfadalarda Günnar'ı güvenilir bulup, güvenmeyip, sinsi çinli yakıştırması ile başlıyoruz. Hayran olunan bir Romain karşısında çekici Anders, bilim kurgu ve fantastik öğeler, kuvvetli sesler ile kaybolan herkes adada Afife'nin karşısına çıkıyor, Dr Günnar'ın da adada olması, bir başka çatışma mı? Hem iyi hem kötü (?) pilot olarak karşımıza çıkan temiz çamaşır sorumlusu, tüm seçilmişlerin parti parti taşınması, kıymetlerin hiç ziyan olmaması, burada insanlık için çalışmaya devam edeceklerine mi işaret

ediyor, yoksa sonsuza kadar elmek elden, balık denizden yaşayıp gidecekler mi? Neden balık izleri, sudan çıkmış balık gibi mi insanlık, izler uyum izleri mi? Uyum ses mi getirir?

### **Havana Öngeoğlu:**

Benim Buket Uzuner'le tanışmam "*Kumral Ada Mavi Tuna*" romanı ile oldu. 1998 yılında okudum. Döneminde çok ses getirmişti. Edebi olarak değerli buldum ve çok sevmiştim. 2007 yılında "*İstanbulullar*" romanını bir çırpıda okudum. Akıcı Türkçesi, içiçe geçmiş ama kargaşa olmadan havaalanında geçen olayları, kahramanlar üzerinden bir dönemin ponarmik fotoğrafını anlatmış, filmi izler gibi okudum. Onu da çok beğendim. Varoluşsal ve gerçekçi yaklaşımı, içsesleri ve dış sesleri bir arada kullanması, gerçek hayatlarımızla, kapı ve bilinç arkasındaki hayatlarımızı ne güzel vermiş. "*Su, Toprak, Hava*" üçlemesini almıştım, okunacak kitaplar arasında sırasını beklerken, "*Balık İzlerinin Sesi*" eseriyle tanıştım. İkinci romanı ve ödüllü olmasına rağmen neden atladım anlayamadım.

Postmodern anlatımla, üst kurmacaca tekniği kullanarak, masalsı bulduğumuz öğeleri gerçeküstü öğelerle okuyucuyu ütöpik ve distöpik dünyaya yolculuğa çıkarmakta. Zaman zaman ironi var diyebilirim. Tarihte önemli ressam, edebiyat, sanat, şair ve bilim adamları üzerinden kurgulayıp anlatmış. Fikir olarak kıymetli buldum. Kahramanların gerçek hayatlarıyla romandaki hayatlarında benzerlikler üzerinden gitmesi, biraz da şu anda Gümüşlük Akademi'nin diğer atölyesi olarak okuduğumuz Marcel Proust'a benzerlikler gösterdi. Konu ve kurgu iyi olmasına rağmen, aşk, seks, ilişki üzerinden anlatması biraz zayıf kalmış gibi geldi. Dili akıcı, altı bölümden oluşan romanda "Başlangıç, Asıl Başlangıç, Gelişme, Asıl Gelişme, Son'a Doğru ve Asıl Son" her şeyin bir görüneni birde aslı var der gibi katmanlı bir anlatım vardı. Dönemi için çok başarılı ve cesur buldum. 88 ülkeden seçilmişleri yazar seçtiği BM projesi olarak kendi kurguladığı "BİS" adasında buluşturması ve romana da bu adı vermesi çok yaratıcı. "Normal" ve "seçilmişlik" kelimelerini tercih etmesi çok metaforiktir.

### **Eser Saraçoğlu:**

Buket Uzuner ve romanları hakkında söyleyecekleri buraya sığdırmak zor... *İki Yeşil Su Samuru*, *Kumral Ada Mavi Tuna* ve *Balık İzlerinin Sesi* ve diğer romanları... Buket Uzuner zamanının öncü yazarlarından biri... Üniversitede çevre üzerine çalıştığını, ders verdiğini, akademisyen olduğunu hatırlıyorum... Ders veren tarafı hissedilir o yüzden her romanında. Her romanında son üçlemesi dahil *Hava*, *Su*, *Toprak* (ateş yakında geliyor) "çevre"nin ana konularından biri olduğunu görüyoruz. Bir diğer bir konu "aşk" Bu iki konudan, çevre ve aşk, hiç vazgeçmiyor. Her romanında görünen bir hikaye altında seyreden başka bir hikaye yatıyor. Üst dünya alt dünya. Okuması bu kitabın çok fazla karakter olduğu için biraz zorlayıcı ama bulmacayı çözdükçe keyifli. Her kitabında olduğu gibi sonunda insanı şaşırtıyor, iki yeşil su samurundan başlayarak çoğu hikayesinde herşey gerçek gibi yaşanırken bir anda rüyaya dönüşüyor. Son hep belirsiz. Balık izlerinin iki yeşil su samuru gibi mitolojik anlamı da olsa gerek. Uzuner her zaman Hint kültüründen, türk mitolojik öğelerinden yararlanıyor, doğadaki her hayvan geyikler, balıklar, ay, güneş, kaman, kam masallar yer buluyor eserlerinde. Romain Gary namı diğer Emil Ajar o da rüya ile gerçek arasında var ama yok bir yazar Buket Uzuner karakteri olmaya çok uygun olmuş.

### **Gümüşlük Grubu Üyeleri**

#### **Aynur Kınay**

*Balık İzlerinin Sesi* çok etkileyici ve çok çok sıradisi bir kitap, kurgusunu beğendim. Normal insanlar, sıradışı insanlar, sıradan insanları anlatıyor. Varoluşun kendisi ve düşlerle ilgilenen

insanlar var. Savaşa, ayrımcılığa, diktatörlüğe, faşizme karşı olup eli silah tutmayan, yufka yürekli, kan girmeye dayanamayan, aska, dostluğa inanan, şiir okuyan seçilmiş öğrencilerin en büyük korkuları normalleşmesi. Hayal güçleri kısıtlı, düşleri bile ayağı yere basani ise normaller.

Normal olmayan bir grup insan kendini geçmişte yaşamış sanatçılarla bağdaştırmış, bu isimleri kendilerine yakıştırmış, hatta o kişiler olduklarına inanmaktadırlar. Çalışma kampına davet edilen bütün ünlüler tımarhaneye geldiklerini fark ederler. Sanki yazar insanın normal olmak ya da olmamak arasında bir seçim yapmasını istiyor.

Sonunda insanın en yakın gördüklerinin dışında da insanları sevmesinin önemini, kendi olabilmenin sıradışı olmaktan daha değerli olduğunu söylüyor gibi geldi bana.

### **Leyla Haciosmanoğlu**

Buket Uzuner'in okuduğumu hatırlasam da kitaplarına dair hiçbir fikrim yok. *Balık İzlerinin Sesi* yazarla ilk tanışmam oldu sayılır. “seçilmişler” sözcüğünü okuduğumda burnuma gelen koku, Ursula K. Leguin'in “*Atuan Mezarları*” oldu. İskandinav ülkesinde geçecek bir distopik kurmaca. Ancak buna dair fikrim daha ilk bölümden sonra değişti.

Yapıtlar ilk cümle ile bağlar okuyucuyu. Anlatıcı Afife, ebeveynlerinin “sevinmemiş, kaygılı bakışlarla, evlat hastalığına bağlaması ki özellikle seksen sonrası doğan çocukların büyük problemi olmuştur. Aileden kopamama hali ve aynı zamanda ebeveyninde. Özgürleşmenin bocalamaları... İlk tartışılacak konu ile yakalar. Oysa söylenen bambaşka bir şeydir. İlk yanılgıya burada düşerim.

Konuk evi betimlemesinde kocaman bir soru işareti bırakır.

Beyaz çarşaf, numaralı odalar, pembe noktalar, ahşaplar, ütöpik düşünceye götürürken, “kırmızı çelik kapı” gerçeklik algısı yaratır. Burada yazar, bir ipucu bırakır. Olağanüstü edebi betimlemeler göremeyiz. Fiziki betimlemeler ve söylemler bir zamanların “aşk” romanlarını anımsatır. Okuyucu zaman zaman düşer. Yüzeyselliği içine sindiremez. Yazarı düşündüğünde “Acaba” sorusuna takılır. İçinden metafor, imgeleme, sözcük oyunlarının ardına düşer ve yakaladığı en önemli kavrama sarılır. “Normallik- sıradanlık, sıra dışılık-seçilmişlik”.

Fizyolojik, felsefe, dini, ahlaki, politik, sosyal.... Benlik duygusunun tamamen yok olduğu bir durum. Ahlaki kaygı... Dıştan gelen kontrollerin içselleştirilmesi normallik... Matematiksel bir ilke, kişiliğin törel yönü... Toplum temsilcileri tarafından kabul görmüş davranışlar, sistemin dayatması... Sıralar ardı ardına. Okur kendine çevresine yönelir. Bu kavrama dair, soru cevap üretir. Sayfalarda yazarın düşüncesini arar. Politik söylemleri yerindedir ancak, vurucu değildir.

Okuyucu üçüncü bölümden sonra arka planlara bakmayı, farklı izler aramayı bırakır. Artık ortadadır. Buraya kadar romana dair düşünceler alt üst olur çünkü; yazarın okura bir şey katmak gibi derdi yoktur. Bir konuk evi değil, bir klinik. Tarihin sıra dışı karakterleriyle özdeşleşen bir avuç deli. Tımarhane. Kendi kendilerine yarattıkları düş, dünya... Bu noktada okur, yazara katılır. Roman eğlenceye dönüşür. Klinik artık gözler önündedir. Bir gecede beş yüz sayfa yazı yazabilir ya da yazdığını zanneder. Ortadan kaybolan ölenler, duydukları sesler 'elektroşok'tur. En çok korktukları. Sonrasında ise robottur artık, hatta ölümdür onlar için. Neyi nasıl algıladıkları bilinemez. Merdivenlerden inerken karşılaştıkları sessiz manzara: Cyrano de Bergerac ağlar, Brooks kırmızı tırnaklarını çıtır çıtır kırar, Jeanne anlamsız şeyler mırıldanır, harıl harıl yazar biri, bir diğeri boncuk parlatır, Sand saçlarını tarar, Nehru yerde parmaklarını evirir çevirir, Carmen de Cervantes ancak kendisinin duyduğu bir müzikle ölümüne dans eder. “Normal”li tartışırken karşı cümlesini kullanmaz” anormal Ya da “deli”...Okuyucu kendi içinde tartışır. Kendini, etrafını şöyle bir yoklar. Sıra dışı olmanın zorlukları gelir akla. Sistemin dayatması ile yaftalanan bireyler, yaratıcılığı baskılanan benlikler.. Friedrich Nitetzche yirmi yıllık akıl bozukluğu tanısı, en önemli eserlerini on bir yıllık akıl hastanesi sürecinde yazar eserlerini. Nüfusun hızla arttığı milyonların içinden

parmakla sayılır dehaların çıkmış olması düşündürücüdür.

Buket Uzuner romanında, ütopya unsurları kullanarak, aslında biraz dalga geçtiğini, çokça da eğlendiğini görürüz. İyi bir postmodern roman özelliği olması dışında, edebi yönden fazla bir şey katmamakla birlikte “tumarhaneyi anlatması” eğlenceli, okunabilir nitelikte. Şu dönem okuduğumuz Proust “Kayıp Zamanın İzinde” arasında iyi bir “es” olmuştur.

### Şebnem Birkan

İnsanoğlu bu dünyaya geldiği andan itibaren varlığını sorgular. Buket Uzuner de *Balık İzlerinin Sesi* adlı romanında bunu sorguluyor: “Ben niçin varım? Var olmayı neden istiyorum? Var olmayı sürdürüşüm bir içgüdü mü?” 1993 yılında Yunus Nadi Roman Ödülü'nü almış, postmodern özellikleri olan romanı, hem ütöpik hem de distöpik özellikler taşıyor. En önemlisi okuruna ‘normal’in ne olduğunu, ‘seçilmiş’ insanın kim olduğunu, değişik yaşam biçimleri ve çeşitli tarihi ve sanata mal olmuş kimlikler üzerinden bir sorgulama yaptırarak hayal gücünün sınırlarını zorluyor.

Roman, yirmi bir yaşında “Özel Burslu Seçilmiş Öğrenciler”den Afife Piri'nin Birleşmiş Milletler tarafından bir pilot proje için seçilip yola çıkmasıyla başlıyor. İlk sayfada “Böylesi genç yaşta, böyle onurlu bir nedenle seçilmiş olmama pek de sevinmiş görünmeyen annemle babam (...) kaygılı bakışlarla izliyorlardı ‘evlat hastalığı’na bağlıyordum. (...) Oysa gururlanmaları, sevinçten içlerinin içlerine sığmayıp taşması falan gerekmiyor muydu?” diye soruyor . Adını bilmediğimiz kuzey Avrupa ülkesine vardığında Dr. Günnar tarafından karşılanıyor. Fantolt adlı ve üç binadan oluşan bir tesise yerleştiriliyor. Burada seçilmiş diğer öğrencilerle beraber kalacağını öğreniyoruz. Bu merkeze yerleştikten sonra öğrencilerle tanışmaya başlıyor. Komşusu Romain Gary, daha sonra Jeanne D'Arc, Carmen de Cervantes, Brooks Grieg gibi sanat ve tarihe mal olmuş kişilerin burada olmaları, önceleri isim benzerliğini çağırırsa da bir tuhaflığın habercisi. Roman ilerledikçe seçilmiş öğrencilerle ilgili bilgilendiriliyoruz: “Hepimizi buraya getiren büyü söz buydu: “Normallik! Bu pilot programa katılmayı kabul etmek, bir yıl süreyle normal insanların dünyalarından yalıtılmak, onların değer yargılarından, yaşam tarzı ve kalitesinden uzaklaşmak özgürlüğünü bağışlayacaktı! Dahası, daima bir azınlık olarak kalacağı su götürmeyen bizim gibiler üzerinde yarattıkları şiddet, baskı ve her çeşit işkence bir yıllığına bizlere ulaşamayacaktı. Bundan daha muhteşem ne olabilirdi? Şu olurdu: Birleşmiş Milletler'in ‘özel burslu seçilmiş öğrenci’ projesi başarıya ulaştığı takdirde, bu program kapsamında çalışan özel merkezlerden her kıtaya birer adet kurulması ve ana merkezin New York'taki Birleşmiş Milletler'e bağlanması öngörülmektedir.” Değişik ülkelerden gelmiş seksen sekiz öğrenci yalıtılmış bir ortamda yaşamak üzere biraraya getiriliyorlar. Fantolt'da bu seçkin öğrencilerin fantastik koşullarda birbirleriyle olan iletişimini görüyoruz. Onların olaylara, dostluk, dayanışma, aşk, cinsellik, vs. çerçevesinde hayata bakış açılarına ve yaşamlarına tanık oluyoruz.

Romanın başında okur bilindik bir hikayesi olan bir roman okuyacağını zannediyor ancak burasının bir klinik olduğunu ve ‘seçilmiş’ diye adlandırılan kişilerin psikolojik olarak sorunlu olduklarını anlıyoruz. Burada bu öğrencilerin neden ailelerinden alınıp bir yalan üstüne kurulu merkezde ölüme götürölmek istendiğiyle ilgili hiç bir ipucu yok.

‘Normal’ olamayan bu insanlar yok edileceklerini anlayınca Romain Gary'nin planlamasıyla ütöpik BİS adasına kaçıyorlar. Bu noktada kitabın adının nereden geldiğini anlıyoruz: BİS, Balık İzlerinin Sesi Adası'nın kısaltılmışı. Bu adada üç müzikol, üç sinema, bir kütüphane ve iki spor salonu var. Herkesin karakterine uygun, kendine özgü bir evi var. Adada uçan arabalar, tekerleksiz araçlar ve bunlar gibi başka bir çok ütöpik ama üst düzey teknolojik harika şeyler var. Buket Uzuner roman boyunca ‘normal’ nedir ve ‘seçilmiş’ kimdir olgusunu sorguluyor. Gerçek hayatta ve gündelik yaşamda hepimiz toplumun koyduğu kurallar ve normları uyguluyoruz. Bu tek tip yaşam da

sıradan insanlar yaratır. Oysa hepimiz bilindik yaşamamıza rağmen özel olmayı isteriz. Bu romanda Buket Uzuner deliliğin ve dahiliğin sınırlarını araştırıyor. Yazar okurunu sürekli dürtüyor ve düşündürüyor. Balık İzlerinin Sesi bir yaşam eleştirisi. Günümüzde çoğumuz, insanın doğasını hiçe sayan bir düzen içinde yaşıyor. Sistemin koyduğu kurallar çerçevesinde yaşayanlar 'normal' kabul ediliyor. Özgür ruhlu kendi gibi olmak isteyenler ayıksız oluyorlar ve onlara da romanda 'seçilmişler' deniyor. Buket Uzuner roman kahramanlarını tarihten ve sanatçılardan seçmiş; örneğin, Roman Gary yazar, yönetmen, senarist, diplomat ve savaş kahramanı, Aurora Sand Fransız kadın edebiyatçısı, Chagal ressam, Grieg bestekar, hepsinin ortak özelliği barışçı olmaları. Sanatçılar çoğunlukla barışçıdır. Kapitalist, emperyalist yani günümüz sistemi tek tip insan yaratmak ister. İnsanın içindeki sevinci, neşeyi, coşkuyu öldürüp para ve güç hırs ile doldurmak sonra da yönetmek ister. Bu gruptakiler ise BİS adasına kaçarak kurtulmak istiyorlar.

Balığın izi olur mu? Peki, balık izinin sesi olur mu? İmkansız anlatmak isterseniz olur. Romanın dili sade, anlatımı akıcı. Roman yavaş ilerliyor ve okurunu konunun içine usul usul çekiyor. Konu gerçeküstü, fantastik ve ütöpik olmasına rağmen kurgusu çok başarılı ve okurken hiç zorlanmadan takip edilebiliyor. Yapısı çok katmanlı ancak kolay anlaşılıyor. Bir çok kavramı zıtlıklar üzerinden anlatıyor. Masalsı bir tarzı var. Merak uyandırarak ve şaşırtarak ilerliyor. Oldukça sıradışı ve özgün bir olay örgüsü var. Romanda bazı soru işaretleri de yok değil . Bu barışçı ve özel insanlar neden normal insanlarla yaşayamıyorlar ve öldürülmek isteniyorlar; bunun temelinde yatanları anlayamıyoruz. Afife Piri, Afife Jale ve Piri Reis soyundan geliyor, neden bu iki kimlik seçilmiş. Daha sonra Afife Piri ile Romain Gary arasında büyük bir aşk oluyor. Bu aşkın devamı ve sonsuz olması için Romain Gary kendini feda etmeyi ve bu aşkı yaşamamayı tercih ediyor. Buradaki dinamiklerin de çok üstü kapalı kalmış. Her şeye rağmen çok sürükleyici. Toplumdaki elit ve sıradanlık ikiliği ustaca işlenmiş. Edebiyatla, müzikle kısaca sanatla ilgisi olanlar için daha da eğlenceli gelecek okunması gereken benzersiz bir roman.

## **Mustafa Sütlaş**

### **neden seçtim?**

1993 yılında Yunus Nadi Roman Ödülü almış olan bu romanı, ilk kez dört yıl önce beğenerek, keyifle ve eğlenerek okumuştum.

Seçmemdeki ilk neden yine okuma sürecimizdeki bulunduğumuz noktayla belirli açılardan örtüşmesidir. Son okuduğumuz kitapları anımsarsak hepsinde benzer bir izleğin "delirme/delilik" hâlinin olduğunu görürüz.

Adalet Ağaoğlu'ndan bu yana okuduğumuz 5-6 romanda değişik biçimlerde "delilik", "delirme" hâlini okuyor, zaman zaman değişiyor, zaman zaman da tartışıyoruz. "delilik" bir sınırların yok olduğu durum ve "normal/anormal" ayrımını bize tartıştıran bir olgu. Adalet Ağaoğlu'nun "Hayır..."ında Aysel, Murat Uyurkulak'ın "Tol"unda "Topal Ahmet/Efe", E. Sevgi Özdamar'ın "Hayat bir kervansaray"ında anlatıcı kız, Türkiye'li yazarlardan okuduğumuz romanların ana karakterleriydi ve hepsi de şöyle ya da böyle "deli" ya da deliliğin sınırlarında geziyorlardı.

Aynı dönemde yabancı yazarlardan okuduğumuz J. M. Coetzee'nin "Utanç"ındaki David, Toni Morrison'un "Sevilen"inde Sethe, John Berger'in "G"esindeki "G" adına deli demesek de "normal/anormal"ın tam sınır noktasında duran "toplum"dışı karakterlerdi.

Görüldüğü üzere böyle bakıldığında edebiyat alanında "normaller"den söz etmeyen, söz etmek için normalden farklı bir şeyleri söyleyen anlatılardan oluşur.

Balık İzlerinin Sesi bu açıdan bunu doğrudan söyleyen ve tartışan bir roman olması nedeniyle ama yine de diğerlerinden bazı farklılıkları olduğundan okuyup üzerinde durmayı istediğim bir roman olduğu için seçildi.

tema ya da temel izleğinin dışında diğerlerinden temel farklılığı bunun tümüyle bir postmodern anlatı olarak kurgulanmasıydı, bir önce okuduğumuz roman olan john berger'in "g" romanının da bu türde önemli bir örnek olması nedeniyle, türkiyeli yazarların bu yöndeki çalışmaları üzerinde düşünmek ve konuşmak için seçildi.

### ne anlatıyor?

romanı iki farklı düzlemde okumak mümkün bence.

bunlardan ilki bir gerçekliğin anlatımı. insanlar yaşamda başedemediği, üstesinden gelemediği bazı durumlar yüzünden bilinç, duygu ve düşünce olarak yarılmalara maruz kalır ve parçalanır. içindeki çelişki ve çatışmalar onu yaşamdan koparır ve "normal" olarak adlandırılan benzerlerinden ayırır, başka bir yerde konumlanmasına neden olur.

dünya, asıl olarak bir düzene bağlı ve ona uyan "normal" insanlar için dizayn edilmiştir. bunlara uymayanlar için de herkesin kabul ettiği/ettirildiği farklı çözümler getirilmiştir. bunlardan birisi de "tımahane/hastane/hapishane" olarak tanımlanmış mekânlardır. bu mekânlar (içeriler) buralara düşenler/düşürülenler, yani içeridekileri korumak amacıyla kurulmuş yerler olarak tanımlanır. ancak "içeri" denilen bu yerlerin mi yoksa tüm dış dünyanın mı "tımahane" olduğu hem içeridekiler, hem de dışarıdakiler tarafından sürekli tartışılır bir olgudur. en başta foucault olmak üzere pek çok düşünür, sanatçı ve yazar bu tartışmada taraf olmuş, çeşitli yapıtlar üretmişlerdir. bazı temel noktalarda birleşilse de aslında hepsi de başka yönlerini görmüş ve anlatmış, kendi kuramını onun üzerine kurmuştur.

buket uzuner de birinci düzleminde düz okuma ile böyle bir süreci anlatmaktadır bana göre. kendine "afife piri" adını veren bir "kadın" bence kendisinin uydurduğu ve kendisinin isteyerek kabul ettiği bir yolculukla bir başka dünyaya kapalı bir dünyaya "anormallerin" dünyasına koruma amaçlı olarak götürülmüş ve kapatılmıştır.

oraya gitmesinin nedenini kendince rasyonalize etmiş ve kendisine bir görev biçmiştir. o da özel olarak seçilmiş insanlarla dünyanın kötü gidişatını düzelterek, kendisi gibi "özel" olan insanlarla birbirlerine bilgi ve deneyimlerini aktaracaktır.

orada tanımladığı kişiler aslında hayalinde kendisi gibi "özel" olan ve "seçilmiş" insanlar, en azından kendilerini öyle sanan insanlardır. bunlar çok çünkü kişilerdir ve yeryüzünde çok önemli işler başarmışlardır. burada yerleştirildikleri yer de özel bir yerdir, özel imkânları vardır, her gün onlara 'pembe' bir hap verilmekte, zaman zaman serumlar takılmaktadır ve "yanık kokusunun ardından ortaya çıkan beyinde karıncalanma" hissettikleri zamanlar yaşamaktadırlar. ayrıca oranın bir yetkilisi (dr. günnar ) ondan her gün "beş yüz sayfa yazı yazmasını" istemektedir. diğer yandan romanda gary afife piri'ye "çince yazıyla gönderdiği notta "her yerde dinleme cihazının bulunduğu, merkezin aslında bir klinik olduğu, kendilerinin de deli sanıldığı" yazmaktadır.

gerçekten de "ruh ve sinir hastalıkları / akıl" hastanelerinde böyle insanlar çoktur. oradakilerin her biri bir çok ünlü kişinin ya gerçekten kendisidir, ya da o ünlü kişiler olduğunu düşünen kişilerdir. gerçeklik bakımından da, metafor olarak da bu doğrudur. oradaki insanların bir bölümü çeşitli tedavilerle gerçekten de bu "hâl"lerinden (takıntı, hezeyan) kurtulurlar ve "normal"e dönerler.

bir süre sonra onlara verilen hapların sonucu (?) onlar teker teker kaybolmaya başlarlar, ya da kendi kurdukları bir dünyada yeniden varolurlar. afife piri de bu süreci yaşar ve bir özel adada diğer insanlarla bir araya gelir ve mutlu ve keyifli bir dünya oluştururlar. ancak bu fantastik yolculuk ve sonrası herkes için aynı değildir. kendisinin ulaştığı aşk ortağının verdiği bir karar uyarınca sona erecek ve her şey yolunda olmasına karşın onun gitme (gerçek yaşamda olduğu gibi 'intihar' ederek, annesine kavuşması-anne olması) kararıyla, ay ve yıldızların yerlerinden kopup denize düşerek balıkları öldürmesiyle bitecektir.

ikinci düzlemde ise metin bir insanın içsel yolculuğu olarak da anlamlandırılabilir. bu yolculuğun nedenleri, biçimi ve karşılaşılan unsurlar kuşkusuz o insanın ilgi ve bilgi alanına giren, sorun/dert ettiği konular bağlamında yaşanacaktır. bu bağlamda, "doğadaki varoluş biçimleri", "normallik", "savaş", "sanat", "edebiyat", "ekoloji", "çevre", "doğal yaşam", "gelecek", "aile", "aşk", "bilim" vb. pek çok konudaki düşünceler, bir masal formunda, adeta bir fuarın standlarını gezercesine, sergi ya da resmi geçit izlercesine şenlikli ve eğlenceli bir karnavala katılır gibi hiç bir şeyin çok da derinine inmeden gündeme getirilmekte ve okurun kendi kafasında tartışmasına açılmaktadır. yazarın bu konularda kimi düşünceleri hatta düşünceden çok yönelimleri vardır, ancak o düşünceler sistemli olmadığı gibi bir dayatmayla da ifade edilmemektedir. tam tersine bazı noktalarına değinilip bırakılmakta, pek çok boşluk oluşturulmakta ve okurun buralara kendilerince uygun unsurları yerleştirmek üzere gündeme getirilmektedir.

bu iki düzlemin birleşme/buluşma noktası da romanın kurgulanma nedeni ya da gerçeği olarak düşünülebilir. romanda bu anlamda doğrudan bir imâ olmamakla birlikte "ütopya/delilik", "hayal etme-kurma / deliliği yaşama" arasındaki sınır aslında çok incedir. bunu hem olumlu, hem olumsuz açıdan okumak mümkündür. olumlu bakış "normalleşmeyenler"in yaşama biçiminin bu sonucu doğuracağı şeklinde düşünülürken, olumsuz bakış "ütopya kurmak / hayal etmek" normalliklen uzaklaşma, delirmek ve delilik olarak niteleniyor olabilir. yazarın bu noktada bir tutum almayışı, tam ortada durması da "post modern" algı ve yaşamanın bir sonucudur.

### **metin/yazı özellikleri**

kronolojik bir gelişimle yazılmış olsa da roman açık bir kurgusal yapıya sahiptir. karakterlerin kim olduklarına dair ayrıntılar çoğu zaman ikincil bilgilerle ve tahminlerle ortaya konulmakta ve tamamlanmış bir yapı göstermemektedir. ancak karakterlerin bu tanıtımı sırasında pek çok yapıta ve karakterlerin özgün/gerçek yaşamlarında ürettikleri varettileri yapıtlara atıflar yapılmakta, bir tür metinlerarasılık oluşturmaktadır.

diğer yanda zaman, yer, mekân, yapısal unsurlarda da pek çok belirsizlikler söz konusudur ve adeta sadece hissettirilerek anlatılmaktadır.

bu arada özellikle "romain gary" tiplemesinin üzerinde daha çok durulmakta ve ona dair üretilenler bu çok yönlü yazarın gerçek yaşamındaki pek çok unsuru bilmeden anlamayı zorlaştırmaktadır.

romain gary bu bağlamda romanın genel kurgusu dışında da konuşulması gereken bir karakter olarak ortaya çıkmaktadır. bu tipleme yaşam/ölüm, tekli/çoklu varoluş, anne/eş/çocuk bağı/birliği ve yazarlık özellikleri bakımından hem metne bir tema sağlama, hem de iki düzlem arasındaki bağı kurma bakımından önemli avantajlar oluşturmaktadır.

yazarların bazı yazarları çok önemsemeleri, belki bir anlamda örnek almaları, özenmeleri bu tür kurgusal yaratıları doğurma konusunda hem istek, hem de bazı anlatım avantajları yaratmaktadır. bu roman bana bunları da düşündürdü.

roman "normal olmayanları" anlatırken gerek tutum ve davranışları(besteci olmak, yazar olmak, farklı ilişkiler içinde olmak, onların öznelere düşünülünce aslında hiç biri 'normal dışı' sayılmamış ve sistemin yöneticileri ve egemenleri tarafından kabul ve var edilmiş, hatta sistemin unsurları arasında sayılmış, övülmüş ve ödüllendirilmişlerdir), gerekse de kendi yarattıkları dünyalarında, içinden geldikleri ve hepimizin yaşadığı bu dünyayı tekrar ediyor olmaları, başka bir deyişle "olağan"a, "alışıldık olan"a, ya da "normal"e dönmeleri bence romanın en zayıf ve aslında özüyle en çelişik yanı. yarattığı kurgusal ütöpik/distöpik/heterotöpik dünyanın tam olabilmesi için bu noktada biraz daha kafa yorulması, fantastiğin sınırlarının biraz daha zorlanması gerektiği kanısındayım.

bir dikkat çekilecek nokta da romanın adının kısaltılmış hâlinin "bis" aslında bir "tekrar/yeniden yapma", "yineleme" anlamına geliyor olması. bu da aslında normaldışının da bir yineleme olacağı, gerçek farklılığın "normal" denileni yok eden / yok sayan bir formda olması gerektiği. oysa "normal"in zıddı olan şeylerin kendilerini "normal"e göre tanımlaması da aslında bence bir "normalin içinde oluş hâlidir" ki romanda da aslında bu da anlatılıyor bence.

ikinci kez okuyup bitirince aslında o sanal toplantıda sunulan bildirilerden oluşan bir romanın "harika" bir roman olacağı aklıma geldi. kimbilir belki buket uzuner yazmıştır, ya da yazmayı düşünüyordur. düşünmüyorsa aslında birisinin yazması çok güzel olabilir.

sonuç olarak eğlenceli bir post modern anlatı denemesi olarak değerlendirilebilecek bu yapıt, buket uzuner'in diğer yapıtlarını okuma açısından da bir provoke edici bir metin olarak düşünülebilir. bu bağlamda önerdiğim üç kitap seçeneğinden "kumral ada, mavi tuna"yı da okuyorum. bunu henüz bitirmedim, dolayısıyla yorum yapmak için erken, ama konuları ele alış biçimi ve anlatım tarzı biraz "ayşe kulinvari" geldi. ona göre biraz daha "muhalif" bir duruşu ama yine de "popüler" olanı yeğliyor olması tarz olarak dikkâte alınmalı diye düşünüyorum.

özellikle son dönemdeki kimi yapıtlarında gümünüzde yaşadığımız kimi sorunları popüler yaklaşımla da olsa irdelemesi yazarn bu anlamda kendince bir görev üstlendiğini ve bunu da başarıyla yerine getirdiğini düşündürmektedir.